

Har P. Lauridsen godtgjort, at Kongelovens Arvefølge gjaldt i den kongelige Andel af Slesvig allerede før 1721?

AF

Kr. Erslev.

I sit Skrift „Slesvig og Kronen 1660—1671“, der udkom i 1906, søger Hr. Skoleinspektør P. Lauridsen først og fremmest at paavise, at den Arveret for baade Mands- og Kvindelinien, som Frederik III i 1660 fik overdraget i Danmark, ogsaa gjaldt i Kongedelen af Slesvig, skønt Kongen i 1658 kun havde faaet Hertugdømmet overladt for sin Mandslinie. Han paastaar, at det retslig er saaledes og at den danske Regering i Datiden baade har fremsat denne Opfattelse og faaet den anerkendt af alle i Sagen interesserede Parter.

Noget af dette er ikke helt overraskende. I min Fortolkning af Arvehyldingsakterne fra 1721, der fremkom som Universitetsprogram 1901, havde jeg eftervist, at man af selve disse Akter kunde se, at Frederik IV var overbevist om, at Kongelovens Arvefølge forud gjaldt i den kongelige Andel af Sønderjylland, og videre at man genfinder den samme Opfattelse hos hans Forgængere. Men jeg havde ganske vist udtrykt mig noget vågt. Jeg havde aldeles ikke indladt mig paa at undersøge Op-

fattelsens juridiske Rigtighed, og jeg havde bekendt, at jeg heller ikke havde udfundet, hvorledes selve Datiden nærmere begrundede den, selv om man nok kunde skimte, at det var den mere udstrakte Arveret, som Frederik III erhvervede i Danmark 1660, der ligesom havde opsuget den mere begrænsede, han to Aar før havde faaet i Slesvig. Jeg havde videre peget paa, at Opfattelsen ikke havde været eneraadende i den danske Regering, at man tværtimod undertiden havde fremsat Paastande eller truffet Aftaler, der syntes at pege paa en modsat Opfattelse.

Overfor det svævende i disse Betragtninger forstaar man godt, at Hr. Lauridsen ser ned paa min Undersøgelse med en vis Overlegenhed, og jeg maa være glad over, at han dog erkender, at det særlig er i mit Skrift, „at en sandere Forstaaelse af Sønderjyllands Stilling fra 1658 til 1721 begynder at dæmre frem“. Med Hr. Lauridsen kommer vi unægtelig fra Dæmringen over i det klare Dagslys, og hvis han har godtgjort alt hvad han paaistaar, maa det siges, at vor Forstaaelse af Slesvigs ældre Statsret er bragt et stort Skridt videre.

Men har han naaet det Maal, han mener? Selv er han fast overbevist derom. Han fremsætter sine Paastande med Sejrssikkerhed og indskærper dem ved ideelige Gentagelser; han omtaler dem, der har andre Meninger, i Ord og Vendinger, der ofte har Karakter af rene Injurier. Det ene og det andet kan vel virke hypnotiserende paa Læseren, men alligevel?

1.

Da jeg pegede paa, at den bredere Arveret fra 1660 i de danske Kongers Øjne havde opslugt den slesvigske Mandsliniearveret fra 1658, skrev jeg bl. a.: „Kongerne

kunde med god Grund mene, at det var ren Formalisme, hvis man vilde sige, at de kun havde Slesvig for Mandslinien; uddøde denne, vilde jo Landet tilfalde den danske Krone og saaledes Kvindelinien efter Kongelovens Arvefølgeorden" (S. 31). Men jeg tilføjede, at hvorvel der mod dette ikke var noget at indvende fra Danmarks Side, kunde de beslægtede Fyrstelinier jo nok herimod paaberaabe sig deres Arvekrav, og saa pegede jeg dels paa Gottorperne, dels paa Sønderborgerne.

Hr. Lauridsen anfører ikke denne min Betragtning, men han imødegaar dens sidste Del. Han begynder sit Skrift med at paavise, at Gottorpernes Krav paa at arve Kongelinien bortfaldt ved Souverænitetsoverdragelsen 1658, og hvad Sønderborgerne angaar, underkaster han deres Stilling en meget indgaaende Prøvelse, hvis Resultat vel maa siges at være, at de egentlig aldrig havde haft noget Arvekrav paa Slesvig.

Sønderborgernes statsretlige Stilling er nu en lang og overmaade indviklet Historie; jeg haaber snart at faa Lejlighed til at give en samlet Fremstilling deraf, og det vil saa vise sig, at Hr. Lauridsen, der i Enkelthederne har fremdraget meget Nyt af Interesse, dog i sin Grundopfattelse er hildet i et fuldstændigt Skævsyn. Men i dette Øjeblik skal jeg lade Sønderborgerne helt ligge og ene holde mig til Gottorperne, der jo ogsaa praktisk spillede en meget større Rolle.

Takket være Karl Gustafs Støtte og Roskildefredens Bestemmelser opnaaede Gottorperne som bekendt, at Danmarks Konge og Rigsraad gav Afkald paa Lensherligheden over Slesvig til Fordel for dem og deres Mandslinie, og samtidig tiltvang Frederik III sig selv den samme Indrømmelse. Nu var det saaledes, at før dette skete

havde Kongehertugen og Gottorperen været enige om, at naar den ene Linie uddøde, vilde dens slesvigske Lande tilfalde den anden, og hidtil har ingen tænkt sig, at dette ændredes ved hvad der skete i 1658. Dette er imidlertid efter Hr. Lauridsen netop Tilfældet.

Naar dette ikke før er faldet nogen ind, ligger det vel i, at selve Souverænitetetsbrevene udtaler, at vel skal alle tidligere Breve, der strider mod den nu foretagne Transaktion, være døde og magtesløse, men „alle andre Overenskomster, særlig den evigvarende Union, skal blive i deres forrige Kraft“. Denne Bestemmelse fornys oven i Købet i alle de Fredstraktater, der siden blev sluttede mellem Gottorperne og Danmark, saaledes 1679, 1689 og 1700; Ordene er vekslende¹⁾, men Meningen overalt den samme. Alt dette kommer Hr. Lauridsen imidlertid let over (S. 6), idet han kategorisk erklærer, at der ved disse Udtryk i Datiden „kun tænktes paa nedarvede Overenskomster eller paa Arveunionen mellem Kongeriget og Hertugdømmerne; det er den, der fornyes Gang paa Gang, og de omtalte Fredslutninger have derfor slet intet med Successionsforholdene at gøre“.

Lad os lidt nærmere overveje denne første Prøve paa, hvorledes Hr. Lauridsen fortolker Aktstykker. Altsaa: Unionen, d. v. s. et Forsvarsforbund mellem Danmark og Hertugdømmerne, skal kunne betegnes som „Arveunionen“; det falder lidt underligt, men L. beviser det ved et Citat af et plønsk Stridsskrift, hvori der staar „Die alte Erbvereinigung oder Union“. Lad da være, at det maa-

¹⁾ 1679: Unionerne og Arveoverenskomsterne. 1689: Unionerne, pacta familiæ og alle andre inden 1675 oprettede Overenskomster. 1700: Unionerne af 1533 og 1623, ogsaa alle inden 1675 oprettede Pagter og Overenskomster.

ske er Tidens Sprogbrug (jeg tror rigtignok snarere, at Gensch von Breitenau, naar han bruger denne Betegnelse, har en Ræv bag Øret). Men selv det medgivet, kan saa ogsaa de „Familiepagter“, der stadfæstes 1689, være Unionen mellem de to Stater? Kan Udtrykkene fra 1658: „alle Breve, in specie Unionen“ være „kun“ Unionen? Enhver vil se, at det er ganske udelukket.

Ligesaa let som Hr. Lauridsen kommer over denne Vanskelighed, ligesaa nemt falder det ham at godtgøre, hvorfor den gensidige Arveret maa være bortfaldet med Souverænitetetsbrevene: Arveretten beroede paa Samforleningen, som indførtes ved Odenseforliget 1579, og den maa da selvfølgelig bortfalde, naar Samforleningen falder bort¹⁾. Hertil er kortelig at sige at Samforleningen kun sikrer den Arveret, der i sig selv tilkommer Slægten; allerede forud for Odenseforliget betragtede Kristjern I's Efterkommere Fyrstendømmerne som deres Arveland, hvad Hr. Lauridsen rigtig siger S. 1²⁾, men siden glemmer. Da den gensidige Arveret dog visselig ikke kan siges at stride

¹⁾ S. 3: „Ved Sveriges Vaabenheld havde (Gottorperen) paa voldsom Maade ophævet Lensforliget i Odense. Han havde frigjort sig for den deri fastsatte Lenstroskab og Lenstjeneste, men selvfølgelig ogsaa for den med Samforleningen følgende Arveexpectance paa de kongelige Andele af Hertugdømmet. . . . Det her udviklede gjaldt ogsaa for Kong Frederik III og hans mandlige Efterfølgere i Hertugdømmet“.

²⁾ „Fra fyrstelig Side opfattedes Slesvig og Holsten som Arvelande i det holstenske Hus“; det tilføjes „ogsaa i deres Kvindeliner“, men derom var der rigtignok ikke Enighed. Det paastod Hertugerne Hans og Adolf under deres Forhandlinger med Kristian III og Frederik II om Lensforholdene, men det blev skarpt modsagt fra Kongernes Side, og faktisk var det de sidstes Mening, der trængte igennem, hvad jo selve Souverænitetetsbrevene bevidner ved deres Begrænsning til Mandslinien.

mod de to Hertuginiers Souverænitet, ja da endog Fællesregeringen bestod efter 1658 som før, er det umuligt at opdage nogen Grund til, at dette Aar skal have medført nogen Ændring i Arveforholdene.

Imidlertid mener Hr. Lauridsen at kunne bevise, at ogsaa de, der forhandlede om Souverænitetsoverdragelsen, har haft den af ham fremsatte Tanke om den gensidige Arverets Bortfalden. „Dette indsaas fuldt ud af Samtiden, og d. 4. Maj 1658 synes Kielmann at have bragt Oprettelsen af en ny Arvepagt paa Tale“ (S.8). Det er Hr. Lauridsen, der udhæver, men hvorfor siger han dog „synes“? Man efterser hans Kilde, den af ham i Hist. Tidsskr. 7. R. V. Bind fremdragne Dagbog over Forhandlingerne, og hvad staar her? Man drøftede, hvorvidt Hertug Frederik III's afdøde Broders Søn ogsaa skulde nyde godt af Lensbefrielsen; det satte de Danske sig dog imod. Saa staar der: „Der blev ogsaa talt om den gensidige Arvefølgepagt; Svenskerne holdt for, at Hertug Hans's Søn ikke kunde udelukkes derfra¹⁾. Altsaa, intet som helst om en ny Arvepagt, men — et sikkert Bevis paa, at Forhandlerne gik ud fra, at den gensidige Arveret fremdeles vilde gælde.

Saaledes staar det til med Hr. Lauridsens Bevis for, at Gottorperne 1658 mistede deres Arvekrav efter Kon-

¹⁾ Lewin Moltkes Dagbog (RA., Gottorp, Forhandlinger 1657—59): Den 4. May war Friederich Alefeld bey uns . . . Wir fuhren hirnach ad Suecos, gaben denen von allen part und rapport, wie auch dass Dani totam Adolphinam lineam nicht wolten a vasallagio entfreyen. Sueci sagten, es were sehr gut, wen man Herzogs Hansen Sohn und also totam lineam Adolphinam konte mit hereinbringen; konte es nicht geschehen, so muste man es endlich geschehen lassen. Es wurde auch vom pacto mutuo successionis geredet; sie hielten davor, dass man Herzogs Hanssen Sohn nicht excludiren könte.

gelinien. Det vil siden vise sig, at med denne Paastand staar og falder hele hans Opfattelse af Slesvigs Statsret i Datiden, men i dette Øjeblik vil jeg gerne betone, at hans Fremgangsmaade paa dette Punkt er typisk for hele det her omtalte Skrift. At den gensidige Arveret bortfaldt 1658, staar der intetsteds; det er en Slutning, Hr. Lauridsen drager, en Slutning, som synes ham selvindlysende, medens enhver anden straks vil se, at den ikke blot er tvivlsom, men urigtig. Selv er han saa sikker i sin Sag, at han paa den ene Side dristig bortfortolker de Oplysninger i Kilderne, der staar hans Gætning imod, og paa den anden læser ind i Kilderne Oplysninger, der slet ikke staar der. Det er denne Fremgangsmaade, der gaar igen atter og atter; det er den, der fører til de nye Paastande, der for Hr. Lauridsen staar som urokkeligt sikre, medens de i Virkeligheden falder sammen for et lille Pust.

Naar vi nu har set, hvor uholdbart det er, at Gottorperne i 1658 skulde have mistet deres Arveret efter Kongelinien, hører man med Forbavselse, at Hr. Lauridsen mener at kunne godtgøre, at Gottorperne selv i den følgende Tid vedkendte sig ikke mer at have Arveret. Imidlertid ser man snart, at ogsaa denne Paastand ikke hviler paa direkte Udtalelse i Kilderne, men at vi atter her har Hr. Lauridsens Slutninger.

At Gottorperne ikke mere tillagde sig Arveret, skal først fremgaa af Perækvationsrecessen 1663. Ved denne gik Hertugen ind paa, at Kongen maatte opkræve Skatterne af Sønderborg Amt og By, mens de øvrige sønderborgske Lande skulde forblive under den fælles Landekiste. Idet Hertugen samtykker i denne Ændring i Søn-

derborgs Stilling, knytter han dertil et Forbehold af sine Arverettigheder. Heri skal nu efter Hr. Lauridsen ligge, at han ikke har Arverettigheder til den kongelige Andel, thi havde han det, behøvede han jo ikke at forbeholde sig noget: „Forbeholdet vilde savne enhver fornuftig Mening“; „her er kun een Forklaring mulig“ (S. 26 ff.). Dertil er at sige, at Jurister og Diplomater naturligvis tager de flest mulige Forbehold; alene derved bliver en Slutning som Hr. Lauridsens saa overordentlig usikker. Men saa har Forbeholdet her endda en højst fornuftig Mening, som blot ikke er faldet Hr. Lauridsen ind: hvis Sønderborgerne skulde uddø før Kongelinien, kunde Gottorperne rejse Arvekrav efter dem, henvisende til Forbeholdet.

Det andet Bevis er Tillægsartiklerne til Travendalfreden, hvori Gottorperne forbeholder sig, at de sønderborgske Lande eventuelt kan tilfalde dem, „for saa vidt de da maatte være berettigede dertil“. Man ser straks, at dette er nøjagtigt det samme som før, kun at Forbeholdet er endnu svagere udtrykt.

Samtidig med at Hr. Lauridsen saaledes ved den Art Slutninger finder sin Paastand stadfæstet, har han ikke Øje for, at han i sit eget Skrift giver positive Oplysninger, der viser, at Gottorperne netop mente at have Arvekrav efter Kongelinien. I 1661 slutter Hertugen en Traktat med Sverige, „og i en hemmelig Tillægsartikel forbeholdt Gottorp sig sin Ret til begge Hertugdømmerne, hvis hans danske Majestæt skulde succumbere i den nye Krig“. Saaledes siger Hr. Lauridsen S. 19. — I 1667 skulde Kristian Albrecht ved sit Giftermaal med Frederik III's Datter tiltræde en af hende givet Renunciation, d. v. s. en Erklæring om ikke at ville rejse Arvekrav,

der var i Strid med Kongeloven. Ved denne Lejlighed ønskede Hertugen medtaget et udtrykkeligt Forbehold af sine „vorhin habenden und angeerbten Hoch- und Gerechtigkeiten“. Saaledes forklarer Hr. Lauridsen S. 34.

Ikke mindre klare Beviser foreligger der for, at ogsaa Kongelinien efter 1658 har anerkendt Gottorpernes Arvekrav. Under nogle Forhandlinger i April 1660 tales der fra kongelig Side om „den gensidige Exspektance paa hinandens Lande“ (Laur. S. 13), og naar dette er før Arveregeringens Indførelse i Danmark, kan man for Tiden derefter henvise til den bekendte Polemik mellem Kongen og Gottorperne i 1683—84, der fremstilles af A. D. Jørgensen (Hist. Tidsskr. 5 R. V, 182 f. = Saml. Afhandl. III, 83 f.). Fra dansk Side angreb man Gottorperne for den nysnævnte hemmelige Aftale fra 1661; Gottorperne svarede, at de kun havde tænkt paa den dem tilkommende Arveret. Hertil svarede man fra kongelig Side: Hvis den kongelige Andel af Hertugdømmerne var blevet ledig, hvad Arveret kunde Gottorperne saa prætere? Den Gang levede der jo mer end tyve Hertuger i Slesvig Holsten, som var nærmere beslægtede med Kongen og følgelig havde en nærmere Ret end Gottorperne. — Altsaa, man nægter ikke, at Gottorperne havde Arveret, men paastaar, at Sønderborgerne var nærmere.

Hele Spørgsmaalet om de regerende Liniers gensidige Arveret er endnu aldrig studeret fra Grunden af, heller ikke, hvad der hænger sammen dermed, Sønderborgernes Stilling i Arvegangen. Jeg haaber at bringe Klarhed over alt dette i det ovenfor bebudede Skrift om den sønderborgske Linies arveretlige Stilling i Slesvig, men det er ikke nødvendigt her at inddrage disse meget indviklede Forhold.

2.

Vi vender os til selve Hovedspørgsmaalet, det, at de danske Konger efter 1660 havde den kongelige Andel af Slesvig med Arveret for baade Mands- og Kvindelinien. At det var Opfattelsen hos Datidens Konger, har jeg godtgjort; det nye hos Hr. Lauridsen er, at han vil have paavist, hvorledes denne Opfattelse lader sig juridisk begrunde, og videre at ogsaa selve de paagældende Regenter skal have motiveret deres Opfattelse paa den af ham angivne Maade.

At gengive Hr. Lauridsens juridiske Theori er ikke helt let. Han udvikler den ikke een, men mange Gange, paa hvert Sted dog i varierende Udtryk, og hvilke skal man da vælge? Naar dertil kommer, at man i hans Udtalelser hist møder et *derfor*, hvor man slet ikke kan øjne nogen Forbindelse, her et *selvfølgelig*, hvor man ikke kan se noget selvindlysende, foretrækker jeg at gengive Theorien med mine egne Ord; nogle Citater af Hr. Lauridsen kan saa følge efter.

Jeg anfører da først Hr. Lauridsens Præmisser: I 1658 gav Danmarks Konge og Rigsraad Afkald paa Lensherreretten over Slesvig til Fordel for Frederik III og hans Mandslinie; i denne Begrænsning laa, at Slesvig dog vedblev at være dansk Len, selv om Lenshøjheden foreløbig „hvilede“. I 1660 blev Frederik III selv Indehaver af al Statsmyndighed i Danmark—Norge og fik den for sine Arvinger paa baade Sværd- og Spindesiden. Blandt det, som det kongelige Arvehus derved kom i Besiddelse af, var ogsaa den hvilende Lenshøjhed over Slesvig. — Om disse Præmisser gælder det, at de ganske vist ikke indeholder noget nyt, men at de er uimodsigelig rigtige.

Saa kommer vi da til Theorien om Arvefølgen i

Slesvig efter 1660; den kan gives som Svaret paa to Spørgsmaal. Hvorledes kunde Frederik III indrette den? Hr. Lauridsen svarer: som han vilde, thi han havde nu som Slesvigs Lensherre Ret til at ophæve den Begrænsning til Mandslinien, som var indført af Lensherren i 1658. Og hvorledes indrettede han den da? Hr. Lauridsen svarer: som i Danmark og som den kort efter blev nærmere udformet i Kongeloven.

Se, dette er jo egentlig slet ikke indviklet, men jeg maa indrømme, det lyder heller ikke nær saa godt, som naar Hr. Lauridsen selv udvikler det; i mine dagligdags Vendinger faar Theorien ikke det mere ophøjede Præg, som Hr. Lauridsen giver den ved at anbringe fine statsretlige Termini. Som f. Ex. S. 4:

Ved Arvesouverænitetshyldingen i Oktober 1660 kom Kong Frederik og hans Arvehus i Besiddelse af alle Kronens Rettigheder, altsaa ogsaa af dens Overhøjheds- og eventuelle Inddragelsesret til Hertugdømmet Slesvig. Arvekongen og det kgl. Arvehus traadte i Stedet for Kronen i gammel Forstand, og det kgl. Arvehus „Riger og Lande“ i Stedet for Riget. Derfor [sic] opnaaede Kong Frederik og hans Hus Lensuafhængighed eller Souverænitet i Slesvig ikke alene for Mandstammen, men for al Fremtid, og Slesvig blev en Del af Husets Riger og Lande. I Arvekongens Person forenedes saavel den tidligere Lensmands som den tidligere Lensherres (Kronens) Adkomst til den kgl. Del af Slesvig, og Kong Frederik havde opnaaet det, der i Lenssproget kaldtes „Appropriation“.

Nu, Appropriation er dog maaske ikke det rette Ord, thi Frederik III var jo i 1660 ikke mere Lensmand i Slesvig. Men Hr. Lauridsen holder heller ikke ensidig fast paa dette Kunstord. S. 156 hedder det f. Ex.:

1660 konsoliderede Frederik III sin hertugelige og sin kongelige Ejendomsret til Slesvig. Han erhvervede Kronens hvilende Lenshøjhed og eventuelle Inddragelsesret til hele Landet, og som første Erhverver samlede han i sin Haand ikke alene den temporære Over- og Underejendomsret til Kongedelen, men ogsaa den tilbage-

holdte sidste Dispositionsret med Hensyn til Arvegang og Afhændelse, som Rigsraadet 1658 havde reserveret Kronen.

Altsaa Konsolidation, derimod paa S. 145 ff., „en fuldstændig Allodifikation“, og maaske paa andre Steder endnu noget andet.

Det være langt fra mig at disputere med Hr. Lauridsen om det rette tekniske Ord. Jeg holder mig til selve Theorien, og om den maa jeg sige, at hvad angaar Kong Frederik III's Ret og Magt til at ordne Arvefølgen i Slesvig, er den aldeles uomstødelig, hvis de Forudsætninger er rigtige, hvorunder den fremsættes af Hr. Lauridsen. Han forudsætter, at Agnaterne ikke har nogen Arveret til den kongelige Andel, og at Stænderne heller ikke har nogen Ret til at blande sig i Arvefølgen. Er dette rigtigt, saa er det virkelig ikke godt at se, hvem eller hvad der skulde hindre Frederik III i at ordne Arvefølgen, som han vilde.

Men lige saa vist er det, at Theorien falder til Jorden, naar disse Forudsætninger svigter. Og nu er det jo saaledes, at den ene Forudsætning allerede er prøvet. Blandt Agnaterne staar Gottorperne i første Række, og vi veed jo, at Hr. Lauridsens Paastand om, at de 1658 skulde have mistet deres Arveret, er ganske uholdbar. Jeg skal da ikke spille Ord paa Sønderborgerne, der efter 1660 som før fik Samforlening paa Slesvig, heller ikke drøfte Stændernes Ret¹⁾.

Man vil nu kunne forstaa, hvorfor Hr. Lauridsen, hver

¹⁾ S. 4 siger Hr. Lauridsen, at „kun nedadtil mod Landets Stænder var Frederik III endnu bunden ved ældre Aftaler og den stænderske Forfatning“. Det er ikke lykkedes mig at indse, naar og hvorledes Hr. Lauridsen lader dette Baand løses.

Gang han udvikler sin juridiske Theori, foruden 1660 ogsaa nævner 1658. Saaledes som jeg har gengivet Theorien ovenfor, er det jo Arvekongedømmets Indførelse i Danmark, der er det ene afgørende; havde Kong Frederik III i det Øjeblik endnu været Lensmand i Slesvig, vilde han som Konge have netop hele den Magt, Hr. L. tillægger ham (og dennes Udtryk Appropriation og Konsolidation vilde saa endda passe bedre).

Men Hr. Lauridsen maa have 1658 med, ikke for hvad Kongen da opnaaede, heller ikke for Souverænitets egen Skyld, men ene fordi 1658 skal have den Følge, at Gottorperne mistede deres Arvekrav. Indrømmelsen til Gottorperen, der hidtil er betragtet som et stort Nederlag, viser sig nu at være en ren Lykke; Kongens store Magtfuldkommenhed i 1660 beror paa, hvad han indrømmede Gottorperen to Aar før!

Om Hr. Lauridsens juridiske Theori kan man da kortelig sige, at det gode ikke er nyt og det nye ikke godt. Men det er betegnende, at han slet ikke har Øje for, at Gottorpernes Stilling til Arveretten er det afgørende. Deres Tab af Arvekrav afgør han paa et Par Sider i Indledningen og ganske flygtigt; Theorien derimod dvæler han vidtløftigt ved, den vender og drejer han atter og atter. Og saa er Sagen dog saa saare simpel: Er der ingen, der har Arvekrav paa Slesvig, har Kongen naturligvis Ret til her at indføre Danmarks Arvefølge, og han er endda pligtig til at gøre det efter Kongelovens Art. 19. Men ganske vist, det havde jeg jo allerede sagt i 1901, og naar Hr. Lauridsen blot havde gentaget mine jævne Ord, var der ikke udkommet en fin Statsretstheori.

3.

Vi forlader Statsrettens luftige Højder og kommer paa fastere Jord, naar vi nu skal følge, hvorledes Hr.

Lauridsen godtgør, at Datidens danske Konger har begrundet deres Opfattelse af Arveretten paa samme Maade som han.

Første Gang den danske Konge har vedkendt sig Hr. Lauridsens Opfattelse, er i 1663, da nogle Sønderborgere bad Frederik III om Forlening. Ved den Lejlighed, erklærer Hr. Lauridsen, gennemførte Kongen „Lenets Omdannelse i dynastisk Aand“ (S. 62, 91); efter hvad der foregik den Gang, maatte Hertugen af Pløn dog to Aar efter kunne forstaa, at dermed var „Dynastiets Tilegnelse af Lenet“ fastslaaet, og at „Kong Frederik III's mandlige og kvindelige Hus havde tilegnet sig ogsaa Kronens . . . slesvigske Særandele, . . . hvor der ikke længere var Plads for Lensfald og Lensfølge“ (S. 102).

Der er ikke den mindste Uenighed mellem Hr. Lauridsen og mig om, hvad der foregik i 1663; det kan efterlæses hos ham S. 61 ff. Hertugerne bad om Forlening, men man udfandt saa, at den gamle Form for Lensanmodningerne ikke passede efter Regeringsforandringen i 1660; der maatte ikke mere tales om Kongen og Riget, men ene om Kongen og hans kgl. Arvehus. Det gik Hertugerne ind paa, og saa fandt Forleningen Sted. Da man bagefter skulde affatte Lensbrevet, kom man i Strid herom, og det blev saa ikke udfærdiget, hvad der i denne Sammenhæng ikke har nogen Interesse.

Det, der foregik, var altsaa, at Lensherrens ændrede Karakter fik Udtryk. „I selve Lensbrevene foretoges derimod ingen Ændringer. Som tidligere lød Forleningen paa Hertugens Andel i Fyrstendømmet Slesvig tilligemed den samlede Haand dertil“. Saaledes Hr. Lauridsen S. 62.

Heraf ses da straks klart nok, at Lauridsens ofte gentagne Ord om „Lenets Omdannelse i dynastisk Aand“

er en Ukorrekthed; der burde jo staa Lensherligheds Omdannelse. At Lensherreretten nu var hos Frederik III's mandlige og kvindelige Hus, det har Hertugerne sikkert aldrig næret nogen Tvivl om, men hvorledes skulde de heraf have kunnet gætte, at de samme Mænd og Kvinder ogsaa besad den kongelige Andel af Slesvig, som der overhovedet ikke var Tale om ved den Lejlighed? Og aller mest maa man forundre sig over, at Hertugen af Pløn heraf skal kunne udlæse, at der ikke mere var Plads for Lensfald eller Lensfølge i Slesvig. Baade Pløn og alle andre maa dog, naar de saa Kongen foretage en Forleningsakt ganske som før 1658 eller 1660, have faaet lige det modsatte ud, nemlig at der i Lenets Stilling ikke var foregaaet nogen Ændring ved Arvesouverænitets Indførelse.

Men i alt Fald, naar vi haabede at faa noget at vide om Kongehusets Opfattelse af Arvefølgen i den kongelige Andel af Slesvig, synes det ganske givet, at derom er her intet at lære, saa vist som der slet ikke forhandles om den kongelige Andel, men om Sønderborgernes Lensandele.

Næste Gang, hvor Hr. Lauridsen finder, at den danske Konge fremsatte sin Opfattelse, er 1665. Man har nu forlængst vidst, at Frederik III under de i det Aar drevne Forhandlinger med Hertugen af Pløn erklærede, at hans Arvinger baade af Mand- og Kvindekøn havde Arveret til Slesvig, og ogsaa Begrundelsen deraf har været kendt. Det, der har Interesse, er da kun, om denne Begrundelse er den samme som Hr. Lauridsens.

Begrundelsen lyder i al sin Korthed saaledes: „da vi besidder Fyrstendømmet Slesvig arvelig og det per vim majorem ved den roskildske Fred er blevet allodialt“

(Lauridsen S. 112 Anm.). Her peges altsaa paa, hvad Frederik III havde opnaaet 1658, mens der ikke med en Stavelse antydes, at Kongens Arveret til Danmark spiller nogen Rolle. Dette er jo ingenlunde stemmende med Hr. Lauridsens Theori, og denne siger da ogsaa (S. 108): „Det er muligt, at denne Motivering er altfor knap til, at den kan kaldes statsretlig tilfredsstillende“. Dette er nu ikke blot muligt, men ganske vist, saa sikkert som Frederik III 1658 netop kun fik Slesvig for sin Mandslinie. Og Motiveringen er endvidere urigtig, naar den siger, at Slesvig da blev allodialt; det var jo, som man altid har hævdet fra dansk Side, ikke saaledes, at Hertugdømmet blev allodialt eller souverænt, men kun de to Mandslinier, der befriedes for Lensafhængigheden, medens denne vilde leve op igen, naar de var uddøde. At Hr. Lauridsen, for hvem den hvilende Lenshøjhed fra 1658 er et Kardinalpunkt, kan billige, at Frederik III siger, at Slesvig den Gang blev allodialt, synes ganske uforklarligt.

Naar Hr. Lauridsen taler om, at Kongens Motivering maaske er for knap, faar Læseren det Indtryk, at Frederik III har sagt det samme som vor Forfatter, blot mindre udtømmende. Sandheden er jo imidlertid, at Kongen siger noget helt andet end Hr. Lauridsen; han henviser til, hvad han selv har opnaaet i 1658, mens han efter Lauridsens Lære skulde have peget paa, hvad Gottorperen mistede, nemlig sin Arveret. Da Lauridsen en Gang senere vender tilbage til Kongens Motivering (S. 155 Anm.), udfylder han den da ogsaa: „Kongen henviste til Souverænitetssakten af 1658, der ophævede Lens- og Arveforbundet med Gottorp eller med den eneste virkelige Agnat“; Skade kun, at det her

fremhævede er Hr. Lauridsens Tillæg, ikke Kongens Ord, og at det netop ikke kan indføjes i Kongens Motivering. Kongen peger paa det positive, som han har opnaaet, Souveræniteten, ikke paa den negative Konsekvens deraf, som ganske vist ikke han, men Lauridsen har udfundet¹⁾.

Tredje og sidste Gang, hvor Hr. Lauridsen finder en Motivering af den danske Konges Opfattelse af Arveforholdene, er 1671, da Kristian V blev hyldet i Hertugdømmerne. Ved den Lejlighed indskødes i Privilegiestadfæstelsen en Sætning om, at Kongen var souveræn Hertug af Slesvig, og da Kristian V oven i Købet lige forud i et Brev til Statholderen Fr. Alefeld betegner sin Adkomst til Slesvig som Arvesouveræniteten, faar Hr. Lauridsen ud, at der ikke kan være Tvivl om, at Kongen overfor Samtiden talte fuldt forstaaeligt med Hensyn til Dynastiets Ejendomsret (S. 180).

Heri har han nu egentlig Ret, men naar han dermed mener, at det var den danske Arvesouveræniteten og i Tilgift Kongelovens Arvefølge, ja saa forstaar man rigtignok ikke, at dette kan ligge i Ordene „souveræn Hertug af Slesvig“, og fuldstændig ubegribeligt bliver det, siden Hr. Lauridsen har fremdraget det nysnævnte Brev til Alefeld og heri ser Kongen selv forsikre, at han ved Souveræniteten ene og alene mener „Ophævelsen af Lensdependancen“ (S. 177). Kong Kristian siger 1658, hvor han efter Lauridsen skulde have sagt 1660.

¹⁾ Lauridsen fortsætter paa det sidst anførte Sted: „for øvrigt begrundede han (Kongen) jo ogsaa sin Ret paa Souverænitetsakten 1660 (se ovenfor S. 61)“. Naar man følger Henvisningen, ser man, at det er Forhandlingerne 1663, der her gaar igen, og det bliver altsaa atter ikke Kongens, men Hr. Lauridsens Slutning. Man ser da kun, at Hr. Lauridsen har følt det for ham uheldige i, at Frederik III heller ikke 1665 har peget paa Regeringsændringen i Danmark.

Jeg sammenfatter: Datidens Konger har motiveret deres Opfattelse ikke tre Gange, som Hr. Lauridsen mener, men kun en eneste Gang. Denne forlængst kendte Motivering fra 1665 er imidlertid ganske uholdbar, hvorfor jeg ogsaa i mit Universitetsprogram forbigik den i Tavshed. Nu har denne Motivering dog i det mindste den Interesse at vise, at Kongerne ikke har haft den Theori, som Hr. Lauridsen har udviklet i 1906; Frederik III peger paa 1658 og ikke paa 1660, og ved 1658 peger han paa den Souverænitet, han har opnaaet, ikke paa den Arveret, Gottorperen skal have mistet.

4.

Det staar tilbage at se paa det tredje Led i Hr. Lauridsens Bevisførelse, hans Paastand om, at Kongelovens Arvefølge som gældende for den kongelige Andel i Slesvig blev forkyndt for og anerkendt af Gottorperne, Sønderborgerne og Fyrstendømmernes Stænder og overhovedet var vitterlig for alle. Dette er jo egentlig det afgørende. Det kan være kedeligt nok, at de danske Konger ikke evnede at føre et for os indlysende Bevis for, at Slesvig efter 1660 ogsaa gik i Arv til Kvindelini-erne, men hvorledes man beviser sin Ret, er dog ret underordnet, naar man blot faar alle interesserede Parter til at anerkende Retten, og det er jo det, der efter Hr. Lauridsen skal være sket.

Vi følger hans Bevisførelse for hver enkelt af de nævnte Parter.

1. Overfor Gottorperne afgav den danske Regering 1667 og 1670 „højofficielle Erklæringer om den ved Kongeloven indførte agnatisk-kognatiske Arvegang i Hertugdømmet“, og de „modtog disse Erklæringer og godkendte dem“ (Lauridsen S. 158—9).

Hvad der her tænkes paa, er allerede berørt foran: da Kristian Albrecht ægtede Frederikke Amalie, maatte hun underskrive og han tiltræde en Erklæring om, at de aldrig vilde kræve noget, der stred imod Kongeloven; det skete 1667, og 1670 fik Hertugen en Udskrift af Kongelovens Arveregler. Men det maa jo rigtignok tilføjes, at der intetsteds i Kongeloven staar noget, om at den ogsaa gælder for Slesvig; dette med Hertugdømmet i den ovenanførte Sætning er Hr. Lauridsens Tillæg, og først derved udkommer det af ham ønskede Facit.

Da Hr. Lauridsen ikke udtaler sig helt tydeligt om Kristian Albrechts Forpligtelse af 1667, maa jeg gøre opmærksom paa, at han først omtalte dette Aktstykke i Flensborg Avis 29. Okt. 1902, og den Gang tillagde han det den allerstørste Betydning: „uden Kendskab til dette Afkald er det umuligt at fremstille Kristian V's og Frederik IV's slesvigske Politik paa en tilfredsstillende, end sige da paa en retfærdig Maade“. Sagen var, at Hr. Lauridsen den Gang mente, at ved dette „stærkt forbindende Afkald“ lovede Hertugen for sig og Efterkommere aldrig at fremkomme med Arvekrav, der var i Strid med Kongelovens Forskrifter. Indtil da havde Kongen ikke kunnet lade Kongelovens Arvefølge gælde for Slesvig, men nu kunde han det, siden der forelaa et gottorpsk Afkald til Fordel for de kongelige Kvindelinier.

Dette synes Hr. Lauridsen ikke mere at mene, og det var jo ogsaa en ren Misforstaaelse. Kristian Albrecht tiltraadte sin Hustrus Forpligtelse til ikke at kræve anden Arv end der tilkom hende efter Kongeloven og forpligtede deres Afkom til at gøre det samme. Men deri laa selvfølgelig intet om, at han opgav de Rettigheder, som han havde før sit Ægteskab. Hr. Lauridsens Misforstaaelse var saa meget underligere som den samme Fejl jo er begaaet een Gang før, nemlig da Wegener lod Frederik Kristian af Augustenborgs ganske tilsvarende Tiltrædelse af Prinsesse Augustas Forpligtelse betyde, at Hertugen derved gav Afkald paa sine egne fædrene Arvekrav. Dette er som be-

kendt for længst opgivet og burde have advaret Hr. Lauridsen.

Hvis Hr. L. selv havde taget Afstand fra sin tidligere Fortolkning, skulde jeg ikke have berørt dette. Det har han imidlertid ikke, og i sit her omtalte Skrift gengiver han (S. 34) Kristian Albrechts Afkald uden udtrykkelig at sige, hvad det drejer sig om, saaledes at Læserne let faar et fejlt Indtryk¹⁾.

Hr. Lauridsen har, som før berørt (S. 27 f.), oplyst, at Kristian Albrecht havde ønsket at faa et Forbehold om sine nedarvede Rettigheder optaget i sin Tiltrædelse af Hustruens Afkald, hvad Kongen dog ikke vilde tillade. Jeg antager ikke, at det er Hr. L.s Mening, at Kristian Albrecht, naar han opgav dette Forbehold, derved ogsaa anerkendte, at han ikke havde saadanne Rettigheder, men maa dog for Sikkerheds Skyld slaa fast, at den Slutning naturligvis ikke kan drages. Det vides ikke, hvorledes man fra dansk Side har afvist Hertugens Ønske, men man har vel sagt til ham, at enhver Omtale af hans egen Arveret ikke hørte hjemme i en Akt, der ene drejede sig om hans Hustrus Arverettigheder. Maaske har man yderligere forklaret ham, at han naturligvis ved sit Ægteskab ikke kunde miste noget af, hvad han forud havde, — eller hvis man ikke har sagt det, er det i alt Fald givet, at det er saa.

2. Hvad Sønderborgerne angaar, er det jo rigtigt, at Frederik III overfor Hertugen af Pløn forkyndte, at Kvinder havde Arveretten i det slesvigske; derimod at Sønderborgerne har godkendt det, tror Hr. Lauridsen nok at have bevist, men det turde bero paa Misforstaaelse. Naar Sønderborgerne stadig mente, at de havde Krav paa Forlening med Slesvig, er det vanskeligt at forstaa, hvor-

¹⁾ Renunciationen fra 1667, som Lauridsen var saa stolt over at fremdrage, er allerede omtalt af A. D. Jørgensen, der i to Linier rigtig gengiver dens Indhold: „Kristian Albrecht blev ved sin Formæling 1667 gjort bekendt med Kongeloven og sin Bruds Afkald paa anden Arveret end den i hin Lov hjemlede“ (Hist. Tidsskr. 5. R. V, 163 = Saml. Afhandl. III, 67).

ledes dette skulde kunne forenes med en saadan Anerkendelse. Men her som før skal jeg ikke fordybe mig i denne Sidelinies statsretlige Stilling.

3. Stænderne skal have faaet forkyndt Kongelovsarvefølgen i 1671 og anerkendt den ved deres Hylding af Kristian V. Vi har jo allerede talt herom, og set, hvor urimeligt det er at sige, at Kristian V ved den Lejlighed fremsatte nogetsomhelst om Kongeloven, og der er ikke Grund til at vende tilbage hertil. Hr. Lauridsen har nu heller ikke Tro til, at en simpel Fremstilling af Hyldingen ret kan overbevise Læseren om hans Forstaaelse af, hvad Kongen den Gang mente og Stænderne forstod; han tilføjer derfor en Række Betragtninger (S. 179—81). Disse kan kortelig sammenfattes derhen, at hvis Stænderne i 1671 havde haft den samme statsretlige Opfattelse af Kongelovens Stilling til Slesvig, som Hr. Lauridsen har udviklet i 1906, saa maatte de have forstaaet, at naar Kongen pegede paa, hvad der var foregaaet med Slesvig i 1658, saa mente han, hvad der var sket i Danmark 1660, og videre have begrebet, at naar han definerede Souveræniteten som Ophævelsen af Lensafhængigheden, saa mente han Kongelovens Arvefølge.

Hr. Lauridsen erklærer, at Arvehyldingen 1671, forstaaet efter hans Theori, var en dagklar Handling (S. 159). Hvor dagklart det maa have staaet for Stænderne, at derved forkyndtes Kongelovens Arvefølge, fremgaar maaske bedst af, at da Gottorperne næste Gang lod sig hylde, indførte de i deres Stadfæstelse af Privilegierne netop det samme Udtryk som Kristian V i 1671!

4. Hr. Lauridsen har endnu en stor Trumf paa Haanden, og den spiller han ud S. 159. „At Kongelo-

vens Arvefølge indførtes ogsaa i Slesvig, var efter 1665 bekendt ikke alene i de danske Regeringskredse, ikke alene paa Gottorp og Pløn, men, for at bruge Kong Kristian V's drastiske Udtryk, endogsaa paa enhver Barberstue“. Hvem kan saa være i Tvivl?

Hr. Lauridsen gør det unødigt vanskeligt for sine Læsere at trænge ind i Barberstuens Opfattelse, idet han paa det anførte Sted citerer en utrykt Kilde, Inlendische Registrant. Det havde været nemmere, hvis han havde henvist til sit eget Skrift S. 38, hvor Citatet findes helt, g her ser man, i hvad Sammenhæng Kongen har sagt sine kraftige Ord.

Da Kristian Albrecht var død, drillede Kristian V hans Søn Frederik med at spørge, om han egentlig var eneste Arving. Hertugen kunde let have besvaret Spørgsmaalet, da hans Fader i sit Testamente flere Aar tidligere havde fornyet Førstefødselsretten, men han foretrak ogsaa at være drilsk og sagde, at man 1671 dog ikke havde spurgt Kristian V, om han var sin Faders eneste Arving. Hertil svarede man saa atter fra kongelig Side, at det havde der ikke været nogen Grund til at spørge om, thi at Kongen per legem regiam var eneste Successor til alle hans Faders Kongeriger, Fyrstendømmer og Lande, „ist lippis ac tonsoribus notum“.

Efter at have læst dette, vender vi tilbage til Lauridsen S. 159 og forstaar nu, at det som var bekendt paa enhver Barberstue, det var ikke, at Kongelovens Arvefølge var indført i Slesvig for baade Mands- og Kvindelinier, men ene og alene, at Kristian V efter den var Enearving efter Frederik III!

Man tør vel sige, at det Skrift af Hr. Lauridsen, hvis Hovedtanker her er prøvede, er fremkaldt af min Undersøgelse af hvad der foregik i 1721. Naar jeg godtgjorde, at den Ordning med Slesvig, som Frederik IV den Gang traf, skete ud fra den Opfattelse, at Kongedelen af Slesvig forud var undergivet Kongelovens Arvefølge, er det klart, at dette førte frem til et nyt Spørgsmaal: var denne Opfattelse ogsaa den rigtige? Selv havde jeg skudt en juridisk Prøvelse fra mig; jeg vil ærlig tilstaa, at det var, fordi jeg ikke formaaede at føre et tilfredsstillende Forsvar for Kongens Retsopfattelse. Intet Under da, at denne Opgave fristede Hr. Lauridsen.

En mere tilfældig Omstændighed lagde ham den endnu nærmere. Med ikke ringe Overlegenhed havde Hr. Lauridsen ladet mig vide, at den Forstaaelse af Akterne fra 1721, som jeg troede at have opdaget, allerede i 1865 var fremsat af en tysk Jurist, „den berømte Herbert Pernice“. Deri havde han nu ganske Ret¹⁾, men han oplyste ikke ved den Lejlighed, at Pernice nok af Hyldingsakterne udlæste, hvorledes Frederik IV's statsretlige Opfattelse maatte være, men kategorisk tilføjede, at Opfattelsen „naturligvis var juridisk ganske uholdbar“, saaledes at „hele den formentlige Inkorporation i Danmarks Krone beroede paa Fiktioner“. At en Forfatter, som Hr. Lauridsen sætter saa højt, og som han næsten slavisk følger i hele Opfattelsen af Sønderborgernes Stil-

¹⁾ Jeg havde set mig godt om i den store Litteratur, der behandler Tildragelserne i 1721, og jeg havde derved ogsaa haft fat i Pernice's „Kritische Erörterungen zur Schleswig-Holsteinischen Successionsfrage“, men jeg havde i denne Bog paa over 1000 Sider ikke fundet hans Fortolkning af Hyldingsakterne, der kun fylder to Sider og er gemt inde i en Undersøgelse af Mageskiftetraktaterne fra 1767 og 1773 (II, 597 f.). A. D. Jørgensen har aabenbart heller ikke kendt den.

ling, fælder en saadan Kendelse, maatte jo være en Brod i hans Sind, som han har befriet sig fra ved det her omtalte Skrift.

Nu, i alt Fald var det en betydningsfuld Opgave, som Hr. Lauridsen satte sig, og om han havde naaet sit Maal, vilde han ikke blot have løst et ret vigtigt videnskabeligt Problem, men tillige have ydet et væsentligt Bidrag til Belysning af Danmarks Ret til Slesvig. Det er da med virkelig Beklagelse, at jeg har maattet eftervise, at den sikre Overbevisning, han selv nærer om Rigtigheden af den Opfattelse, han har fremsat, hviler paa et Selvbedrag, og at den Bygning, han har opført, er et Luftkastel¹⁾. Men hvad mere er, efterat det er mislykkedes saa fuldstændig for Hr. Lauridsen at bevise Kongelovens Gyldighed i Slesvig før 1721, turde det dermed næsten være afgjort, at Beviset overhovedet ikke lader sig føre. Hr. Lauridsen har sat hele sin store Energi ind paa at løse Opgaven, og der er næppe Tvivl om, at mere Stof til Oplysning deraf, end han har fremdraget, det findes ikke. Og hvad har han saa fundet? Paa de afgørende Punkter intet ud over det, som jeg allerede havde haft fat i, vejet og — vraget. Kristian Albrechts Renunciation, som Hr. Lauridsen var saa glad ved at fremdrage, havde jeg haft i min Haand, men naturligvis hurtig lagt til Side. Privilegiestadfæstelsen fra 1671 havde jeg vendt og drejet, men da jeg saa fandt Brevet til Alefeld, svandt den ringe Mulighed for at benytte den. Og saaledes overalt.

Hvad Hr. Lauridsen selv angaar, maa man respek-

¹⁾ I Fortalen tænker Hr. Lauridsen sig vel, at hans statsretlige Opfattelse paa mangt et Punkt kunde blive underkendt; i selve Fremstillingen føler man dog kun hans usvigelige Tillid til, at alt staar fast som Granit.

tere den patriotiske Følelse, der har ført ham til at tage, fat paa dette Emne, men han savner aabenbart Forstaaelse af, hvad der ligger for ham og hvad ikke. Paa mange Omraader kommer hans betydelige Evner som Historiker til deres Ret; paa det statsretlige svigter de ham ganske. Hans stærke Temperament, hans kraftige Fantasi, hans varme Følelse, ja selv hans lette Fremstillingsevne virker her til Skade, hans Mangler som Forsker træder ene frem.

Enhver vil se, at det, Hr. Lauridsen har kaldt „en historisk Undersøgelse“, i Virkeligheden er noget helt andet. Allerede Skriftets Tone viser det; hvor Hr. Lauridsen taler om Slesvigholstenerne, er det som om man læste et Stridsskrift fra selve Konflikttiden. De gamle Plønere og de senere Augustenborgere, deres Jurister og Historikere, alle beskyldes de ikke blot for Uvidenhed, men for bevidst Fordrejelse af Sandheden. De er kun naaet til deres Vranglære ved Udeladelser og Fortielser, ved Forfalskninger, Prangerkneb og Svindel; atter og atter faar vi at vide, at deres hele Opfattelse er „en systematisk Omdigtning af Slesvigs Statsret“.

Det synes mig meget beklageligt, at en dansk Historiker slaar ind paa denne Tone, som det vel er vor Ære ellers at have forladt, og dobbelt beklageligt, naar det sker i et Skrift, der selv er saa fuldt af uholdbare Paastande, urigtige Citater og løse Fantasier som Hr. Lauridsens.
